

Değerlendirme Boyutu İle Sosyal Bilgiler Programları (1924-2005)*

Ömer Faruk SÖNMEZ

Gökçe KILIÇOĞLU

Öz

Ülkemizde cumhuriyetten günümüze ilköğretim düzeyinde program geliştirme alanında önemli değişiklikler hayata geçirilmiştir. Özellikle 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1968 ve 2004 yıllarında yapılan değişiklikler kapsamlı olmuştur. Eğitim programlarının değerlendirilme boyutu programların devamlılık açısından önemle üzerinde durulması gereken bir durumdur. Değerlendirme süreci hayata geçirilen programın güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkarır. Amacına uygun bir değerlendirme süreci programın geliştirilmesini ve beklentileri karşılmasına yardımcı olur. Bu araştırmanın amacı ülkemizde uygulanmış olan cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının değerlendirme sürecinin incelenmesi ve bu programlarda değerlendirmenin nasıl yapıldığının belirlenmesidir. Araştırma nitel bir araştırma olup belge tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, ülkemizde uygulanmış ve halen uygulanmakta olan sosyal bilgiler eğitim programları değerlendirme süreci yönünden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, program, değerlendirme

Social Studies Education Programs in Terms of Assesment (1924-2005)

Abstract

Since the proclamation of the Republic, our country has witnessed significant changes in the field of educational program development on elementary school level. Especially the changes made in 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1968 and 2004 were quite comprehensive. Aspects of assessments in educational programs play a key role in the continuity of the programs. Assessment process gives insight to the strengths and weaknesses of the adopted programs. Any fit for purpose assessment process plays an instrumental role in the development of a program to satisfy the expectations. This paper aims to examine the assessment processes in social studies programs applied as of the proclamation of the Republic and determine the way assessment is made. This qualitative research was carried out, using document review technique, and it investigates a range of social studies programs that were or are still in effect in our country regarding the assessment process.

Key words: Social studies, programs, assesment.

Sorumlu Yazar: Ömer Faruk Sönmez, Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, sönmez.omerfaruk@gmail.com .

Gökçe Kılıçoğlu, Öğrt. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, gokcekilicoglu@gmail.com

* Bu çalışma III. Uluslar arası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda Sözlü Bildiri olarak sunulmuştur (28-30 Nisan 2014)

Giriş

Değerlendirme, yapılan faaliyetlerin sonuçlarının analiz edilerek değer yargılarına ulaşmak anlamına geldiği düşünüldüğünde eğitim bağlamında da programların değerlendirilmesi önemlidir. Eğitim sistemimizin gelişmesi de ancak programların değerlendirme boyutunun güçlü olması ile mümkün görülmektedir. Teknoloji çağının gerektirdiği, bilgi ve becerilerle donanmış insanların yetiştirilmesi ancak eğitim sisteminin güçlü olması ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda eğitim ve öğretim sürecinde programlar belirleyici rol oynamaktadır. Genel olarak eğitim programı, öğrencilerin eğitim yaşantılarını düzenleme olarak ifade edilebilir. Eğitim programı kavramı ve program geliştirme çabaları özellikle 20. yüzyılda dikkati çeken bir uğraş haline gelmiştir. Eğitimi modernleştirme hareketinin temelleri Osmanlı döneminde atılmıştır; ancak bu hareket doğma, bocalama, tartışma çabalarıyla sınırlı kalmış, bu nedenle Cumhuriyet dönemine çözüm bekleyen eğitim sorunlarıyla da girilmiştir (Koçer, 1992). Türkiye’de program geliştirme çalışmalarının ise tam anlamıyla Cumhuriyetin ilânıyla başladığı ve program geliştirme ile ilgili ilk çalışmaların 1924 yılından itibaren daha çok ilköğretim alanında başlatıldığı görülmektedir (Ulutaş ve Erman, 2011: 149).

Öğretim programları, eğitim-öğretim çalışmaları içerisinde bir dersle ilgili faaliyetlerin öğrenme ve öğretme süreci içerisinde, nelerin, niçin ve nasıl yer alacağını ifade eden bir rehberdir (Girgin, 2011: 12). Bir eğitim programının dört temel ögesi vardır. Bu ögeler hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ile değerlendirmedir. Hedef kavramı içinde öğrenene kazandırılacak istendik davranışlar yer almaktadır. İçerik ögesi ile eğitim programında hedeflere uygun düşecek konular bütünü düşünülmektedir. Öğrenme-öğretme sürecinde ise hedeflere ulaşmak için hangi öğrenme-öğretme modelleri, stratejileri, yöntemleri ve tekniklerin seçileceği belirtilmektedir (Ulutaş ve Erman, 2011: 150). Değerlendirme eğitimde program geliştirme sürecinin son ve tamamlayıcı halkası olarak eğitim hedeflerini gerçekleştirme derecesini tayin etme süreci olarak tanımlamıştır (Yılmaz ve Sünbül, 2003: 92).

Değerlendirme; ölçme sonuçlarını bir ölçüte göre karşılaştırarak bir değer yargısına varma süreci olarak tanımlanabilir (Turgut, 1997). Harlen’e (1998) göre ise değerlendirme, ölçümleri içeren her türlü bilgi toplama ve bu bilgilerden bir değer yargısına ulaşma sürecidir. Başol (2016) ise yapılan ölçümlerin sonuçlarına değer biçme işlemi olarak değerlendirmeyi ifade etmiştir. Son olarak ise değerlendirme, ölçme sonucunu bir ölçüt ile karşılaştırma ve bu yolla ölçme sonucuyla belirlenmiş olan özellik hakkında bir karara varma işlemidir (Özçelik, 1981 akt, Gül, 2011: 23).

Harlen’e göre (1998) değerlendirme yapmanın amaçları şunlardır:

1. Gelişim düzeyi, karşılaşılan güçlükler vb. şeklinde öğrenmeye yardımcı olmak,
2. Kayıtlar tutularak bu kayıtlar aracılığı ile velilere, öğretmenlere ve öğrencilere bilgi vererek başarıyı belirli zaman çerçevesinde özetlemek,
3. Öğrencileri seçmek (ileriki seviyeler için alan belirlemede öğrencilere rehberlik etmesi),
4. Ortaya çıkan sonuçlar çerçevesinde öğretim etkinliklerinin değerlendirilerek gerekli düzenlemelerin yapılması,
5. Okul, bölge veya ülke çapında öğrencilerin performanslarının izlenerek yeni materyallerin ve eğitim reformlarının incelenmesine yardımcı olmak olarak ifade edilmiştir.

Program değerlendirme, planlı ve süreklilik gerektiren bir işlemdir. Bunun için verilecek kararın niteliğini yükseltmek için programın uygulanması aşamasında güvenilir ve mümkün oranda fazla verinin toplanması gereklidir (Sapsağlam, 2013: 64). Ölçme-değerlendirme ögesinde hedef-

davranışların ayrı ayrı test edilip, istendik davranışların ne kadarının kazandırıldığı ve yapılan eğitimin kalite kontrolü vurgulanmaktadır (Demirel, 2009).

21. yüzyıldaki bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, eğitim programlarının sürekli olarak yenilenmesini ve geliştirilmesini de beraberinde getirmiştir. Sosyal Bilgiler programları çağa ayak uydurması açısından, alandaki gelişmelerin takip edilmesi, bu gelişmelerin toplumun ihtiyacı da göz önüne alınarak eğitim sistemine aktarılması, öğretim yöntemlerinin belirlenmesi yani sosyal bilgiler dersi programlarının yenilenip geliştirilmesi ve bu programların temel amaçlar doğrultusunda uygulanması ile gerçekleşebilir. Bu durum bizlere göstermektedir ki, değerlendirme eğitim programlarını ve okulda verilen eğitim ve öğretimi etkilemektedir.

Bunun için eğitim programlarında, programlar geliştirilirken değerlendirme öğesinin de öğretmenler tarafından nasıl uygulanacağı açık bir şekilde ifade edilmelidir. Değerlendirmenin programlardaki öneminden dolayı bu çalışmada ülkemizde Cumhuriyetin ilanından itibaren yapılmış olan Sosyal Bilgiler, programlarında değerlendirme öğesine nasıl yer verildiği incelenerek günümüze kadar olan durum ortaya konulmaya çalışılmıştır. 1924, 1926, 1936, 1948, 1968 yıllarında sosyal bilgiler programı olmadığı için ilkökul programları, 1998 ve 2005 yıllarında ise sosyal bilgiler programları incelenmiştir. 1998 öncesi programlarda sosyal bilgiler dersi açısından değerlendirme ele alınmıştır. 1998 ve 2005 programları sosyal bilgiler programı olduğu için bu programlar bu haliyle incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar ülkemizde uygulamaya konulan sosyal bilgiler öğretim programlarının ölçme ve değerlendirme boyutuna nasıl yer verildiğini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programları incelenerek ve değerlendirme boyutu ortaya konulmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması niteliğindedir. Nitel veya nicel yaklaşıma yapılan durum çalışmalarında ortak amaç belirli bir duruma ilişkin sonuçlar ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Çalışma, amaç bağlamında betimsel bir çalışma niteliğindedir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Türkiye’de uygulanmış sosyal bilgiler öğretim programlarında ölçme ve değerlendirmeye nasıl yer verildiğini betimlenmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle çalışma nitel bir araştırmadır. Doküman analizi yöntemi, araştırmanın amacına yönelik kaynaklara ulaşmada ve elde edilecek verilerin tespit edilmesinde kullanılır. Doküman incelemesi, çalışılacak konular ile ilgili olarak yazılı ve basılı belgelerin analizini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Verilerin Toplanması

Durum çalışmalarında genellikle birden fazla veri toplama yöntemi işe koşulur; bu yolla zengin ve birbirini doğrulayan veri çeşitliğine ulaşılmaya çalışılır. Bu teknikler görüşme, gözlem, doküman incelemesi, ses ve video kaydı olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu çalışmada, veri toplama yöntemi olarak “doküman incelemesi” yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmada ilk olarak, doküman analizinin ilk basamağı olan dokümanlara ulaşılmaya çalışılmıştır. İncelenen Sosyal bilgiler öğretim programlarına, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ve MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığından ulaşılmıştır. Ulaşılan dokümanların orijinal olup olmadığını kontrol edilmiştir. Özellikle kaynakların ulaşıldığı kurumun düzenli arşivinin olması ve güvenilir resmi bir kurum olması nedeniyle kaynaklar teyit edilmiştir. Daha sonra elde edilen dokümanlar

anlaşılmasına ve özümsemesine çalışılmıştır. Bunun için elde edilen kaynakların tamamı ardından sadece değerlendirme boyutları birçok kez okunmuş ve notlar alınmıştır. Son olarak ise dokümanların analizine geçilmiştir. Bu araştırmada dokümanlar tek başına bir araştırmanın tüm veri setini oluşturmaktadır. Bu nedenle dokümanlar tam bir veri analizine tabi tutulmuştur.

Verilerin Analizi

Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan ölçme ve değerlendirmeye ilişkin metinler ve sorular çalışmanın amacı doğrultusunda doküman incelemesi yaklaşımıyla analiz edilerek çalışma gerçekleştirilmiştir.

Bulgular ve Yorum

1924 İlkokul Programında Değerlendirme (Sosyal Bilgiler Açısından)

1924 İlk Mektep Müfredat Programı, daha çok proje niteliğindedir. Çünkü yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim ve öğretim anlayışı, ihtiyacı ve şartları düşünülerek hazırlanmıştır. Program uygulamaya konulduktan sonra iki yıl uygulamada kalmıştır (Çatak, 2014). Bu programın Cumhuriyet öncesi dönemden farkı az sayıda ders eklenmesi, bazı derslerin değiştirilmesi ve bazı ders konularının cumhuriyet rejimine uygun hale getirilmesi şeklindedir (Fer, 2005). Altı yıldan beş yıla indirilen 1924 programında sosyal bilgiler dersinin kapsam ve hedefleri Muhasabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniyye, Tarih ve Coğrafya dersleri altında verilmiştir. Muhasabat-ı Ahlakiye dersleri 1., 2. ve 3. sınıflarda, Malumat-ı Vataniyye ise 4. ve 5. sınıflarda haftada bir saat olmak üzere programa yerleştirilmiştir. Tarih ve coğrafya dersleri 3. sınıflarda haftada 1, 4. ve 5. sınıflarda 2 şer saat olarak yer almıştır. 1924 programında, öğrencilerin test ve yazılı anlatım ölçekleri kullanılarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmesine karşın programda değerlendirmeye ayrı bir başlık olarak yer verilmemiştir.

Tablo 1. 1924 İlkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Alfabe	12	-	-	-	-
Kıraat	-	4	3	2	2
İmla	-	2	2	1	1
Tahrir	-	1	-	2	2
Sarf	-	-	-	1	1
Yazı (Sülüs-Rika)	-	2	1	1	1
Kuran-ı Kerim ve Din Dersleri	-	2	2	2	2
Hesap	2	3	3	3	2
Hendese	-	-	-	1	2
Tarih	-	-	1	2	2
Coğrafya	-	-	1	2	2
Tabiat Tetkiki, Ziraat, HıfzıSıhha	3	3	2	2	2
Müşahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye	1	1	1	1	1
Resim	2	2	2	2	2
El İşleri	2	2	2	2	-
Musiki	2	2	2	1	1
Terbiye-i Bedeniye	2	2	2	1	1

Kaynak: (MEB, 2003: 123).

1926 İlkokul Programında Değerlendirme (Sosyal Bilgiler Açısından)

1924 programının kısa sürede hazırlanması ve üyelerinin karışıklığı nedeniyle yeni bir programa ihtiyaç olduğu görüşü öne sürülmüş ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından İtalyan, Rus, Fransız, Bulgar, Yunan ve Alman uluslarının programlarından yararlanılarak "1926 İlk Mektep Müfredat Programı" oluşturulmuştur (Fer, 2005). Öğrenim süresinin iki devreye ayrıldığı bu program, Cumhuriyet döneminin en kapsamlı ilk programı olarak görülmektedir (Gelen ve

Beyazıt, 2007). 1926 programı, bugünkü programların dayandığı altı temel esası kapsamı bakımından önemlidir. Temel esaslar şöyle sıralanmıştır (Gözütok, 2003):

“Toplu öğretim sistemi

İlkokulun amaçları

Derslerin özel amaçları

Öğretimde takip edilecek yollar

İlk okuma-yazma öğretiminde uygulanan çözümleme metodu

Beş sınıflı ilkokulun birinci ve ikinci devreye ayrılması”.

“Eski programlarda bütün sınıflarda dersler birbirinden tamamen ayrı ayrı konularmış gibi bahsedilmiş ve bu derslerin aralarındaki ilişkilere pek fazla dikkat edilmemiştir. Yeni programlarda malumat arasında ilişkilere daha çok önem verilmiştir. Hususiyile birinci devrede bütün derslerin hayat ve cemiyet mihreri etrafında toplu olarak tedrisi esası kabul edilmiştir. Bunun için eski programlarda tabiat teki, müsahabat, tarih ve coğrafya dersleri ayrı ayrı gösterilmiş olduğu halde yeni programda bunlar (Hayatbilgisi) namı altında cemedilmiştir. Bu ders bütün tedrisatın adeta bel kemiği olacak ve diğer dersler daima buna istinat edecektir” (Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937: 169- 170 akt; Çatak, 2015: 67).

İlk olarak mihrer ders kapsamında “Hayat Bilgisi” dersinin verildiği programda “Sosyal Bilgiler” dersi kapsamında Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerine yer verilmiştir. Bu derslerin sınıf ve ders saatleri tablo 2’de gösterilen şekildedir.

Tablo 2. 1926 İlkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Alfabe	10	-	-	-	-
Kıraat	-	4	4	3	3
İmla	-	2	2	1	1
Tahrir	-	2	2	2	2
Gramer	-	-	-	1	1
El Yazısı	-	2	2	1	1
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Hesap Hendese	4	4	5	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Tabiat Dersleri	-	-	-	2	2
Eşya Dersleri	-	-	-	-	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Resim Elişi	4	4	4	2	2
Musiki	2	2	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	2	1
Yekun	26	26	26	26	26
Ev İdaresi	-	-	-	1	1
Dikiş	-	-	-	1	1

Kaynak: (Cicioğlu, 1985: 96).

1924 Programına oranla daha ayrıntılı bilgilerin verildiği 1926 Programında her dersin mahiyeti, hedefleri ve müfredatı ayrı ayrı belirtilmiştir. Müfredatta yer alması gereken konuların ve bu konuların hangi yöntemlerle işleneceğine dair ipuçlarının verilmesine rağmen değerlendirmenin ne şekilde yapılacağına açık bir şekilde ifade edilmediği görülmektedir.

1936 İlkokul Programında Değerlendirme (Sosyal Bilgiler Açısından)

1936 programında Sosyal Bilgiler dersi içinde yer alacak derslerin Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi ve Aile Bilgisi olduğunu söylemek mümkündür. 1936 programında bu derslerin hedefleri ve öğretmen tarafından derste dikkate alınacak ilkeler belirtilmiştir. Ayrıca, çocukların milli konularla ilgilenmeleri amacıyla gözlemler, incelemeler yapması sağlanmaya çalışılmış, öğrencileri ezberci bir eğitimden kurtarmak amaçlanmıştır. İlkokul öğrencilerinin gelişim özelliklerine önem verilen 1936 programında toplu öğretim ilkeleri kabullenilmiştir. Ayrıca üçüncü sınıftan itibaren öğrencilerin olayları ve cisimleri bilimsel ilkeler doğrultusunda incelemelerini sağlamak amacıyla, “hayat bilgisi” dersinin derece derece gruplara ve dallara ayrılması istenmiştir. Ayrıca yakın çevreden uzak çevreye ilkesi kabul edilmiştir (Fer, 2005). 1936 programının 8 amacından 5’inin doğrudan Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi ile ilgili olduğu söylenebilir (Sönmez, 1998). Sadece sınıf geçme ve bitirme sınavları hakkında bilgi verilen 1936 Sosyal Bilgiler programında da ölçme değerlendirmenin nasıl yapılacağı ve değerlendirmede dikkat edilecek hususlar konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir. İlk defa coğrafya defterinden söz edilen programda Coğrafya defterleri *“Her öğrenci derste bir çalışma dosyası tutacaktır. Bu dosyada öğrenci, her ders sonunda dershanede öğrendiklerini, öğretmenin vereceği şemaya göre yaptığı özet ile bu özeti destekleyen gazetelerden, kitaplardan, mecmualardan elde ettiği resimleri bulunduracak ve dosyalar aynı büyüklükte muntazam kartonlar içinde ve gayet temiz ve tertipli tutulacaktır. İmtihanalarda ve yoklamalarda not takdir edilirken dosyaların tutuluşu da dikkate alınır”* şeklinde yer almıştır; (MEB,1936: 29).

Tablo 3. 1936 İlkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	I. Devre			II. Devre	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap Hendese	4	4	4	4	5
Resim iş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	1	1	1
Yekun	26	26	26	26	26

Kaynak: (Cicioğlu, 1985: 97).

1948 İlkokul Programında Değerlendirme (Sosyal Bilgiler Açısından)

1948 Sosyal Bilgiler programında ise eğitim öğretim ilkeleri bölümünde “Değerlendirmede Gözetilecek Hususlar” maddesinde ölçme ve değerlendirme boyutu programda yerini almıştır. Bu başlık altında değerlendirmenin amacı açıklanarak sınıf içi değerlendirmenin nasıl yapılacağı belirtilmiş, öğrencilerin değerlendirilmesinde bireysel farklılıkların, sosyo ekonomik düzeyin ve öğrencilerde var olan öğrenme eksikliklerinin dikkate alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır. “Okul, öğrenciye bilimsel metotlara göre çalışma yollarını öğretecek; onu tenkidi düşünmeye sevk edecek; gündelik hayatında, hareketlerini düşünerek ve muhakeme ederek düzenlemeyi onda bir alışkanlık haline getirecektir. Çocuğun evde ve okulda karşılaştığı olayları, çözülmesi gereken birer problem olarak ele almasına, o problemi çözmek için yollar aramasına, bunun için gerekli bilgiyi ve malzemeyi toplamasına, problemin çözülmesine yarayacak bilgileri karşılaştırıp

değerlendirmesine, bir sonuca varıp genel hüküm verebilmesine, bu hükmün doğru olup olmadığını tartıp ölçebilmesine ve elde ettiği bu yeni bilgiyi kullanmasına öğretmen rehberlik edecek, böylece öğrencilerin bilimsel görüş ve düşüncü kazanmalarına yardım edecektir” (MEB, 1948: 17). Maddenin kapsamına bakıldığında görüleceği üzere; öğrencide araştırma, eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme becerilerinin geliştirilmesi istenmektedir. Ayrıca, öğretmen rehber konuma getirilmiştir (Çatak, 2014; 25). Ortaokul programlarında ayrıca gözlemden ve öğrencilerin kendilerini değerlendirmesinden de söz edilmektedir. Bu kapsamda özellikle Coğrafya derslerinde Coğrafya defterinin tutulması da önemlidir (MEB, 1948: 21).

Tablo 4. 1948 İlkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	I. Devre			II. Devre	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim iş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Kaynak: (MEB, 1948: 23).

1948 programında “Değerlendirme eğitim ve öğretimin bir parçasıdır. Eğitim ve öğretim süresince sağlanan ilerlemenin öğretmen ve öğrenciler tarafından sürekli olarak değerlendirilmesi şarttır. Her öğretim konusu ve bununla ilgili olarak elde edilen başarı öğrencinin ve öğretmenin öğretim amaçlarına ne dereceye kadar yaklaşabildiğini gösteren bir belirtidir. Bu bakımdan günlük değerlendirme ünitenin işleniş sırasında yapılacak ara değerlendirme, ünite sonu değerlendirme, dönem ve yılsonu değerlendirmeleri sırası geldikçe yapılmalıdır. Öğrencilerin başarılarını ölçme yoluyla yapılacak değerlendirme ise; sadece bir not verme işi değil, sözlü, yazılı ve test şeklindeki değerlendirme yollarıyla gelişme ve ilerleme durumlarını tanımaya yönelik bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca, öğrenci başarısını değerlendirmenin öğretmen başarısını değerlendirmek demek olduğu unutulmamalıdır” şeklinde açıklamalar yapılarak değerlendirme kavramı kapsamlı bir şekilde betimlenmiş ve önemine vurgu yapılmıştır (MEB, 1948: 23). Öğretim sürecinin, öğretmen ve öğrenci başarısının ortaya konmasında değerlendirmenin yeri hakkında bilgi verilerek değerlendirmelerin sadece sonuç değil süreç odaklı olması ve yalnızca not verme işi olarak değil farklı yöntemlerin kullanıldığı bir ölçme sistemi olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır.

1968 İlkokul Programında Değerlendirme (Sosyal Bilgiler Açısından)

5 yıl süre ile 250 okulda deneme çalışmalarının yapılmasının ardından 1968-69 yıllarında uygulanmaya başlayan 1968 Programı, öğretimde toplulaştırmayı hedeflemiştir. Bu hedef dahilinde I. evrede yapılan toplulaştırma II. evreye de aktarılmış ve Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri “Sosyal Bilgileri” dersi altında birleştirilmiştir. 1968 İlkokul Programı’nda sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarına ayrıntılı şekilde yer verilirken sınıf düzeyinde bu amaçlar belirtilmemiştir. Dört başlık altında gruplandırılan Sosyal Bilgiler dersi programının amaçları,

1. “Yurttaşlık Görevleri ve Sorumlulukları Yönünden,
2. Toplumda İnsanların Birbirleriyle Olan İlişkileri Yönünden,

3. Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden,
 4. Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden” olarak sıralanmıştır (Dündar, 2008).

Değerlendirmenin ne şekilde ve hangi amaçlarla yapılacağı, değerlendirme yapılırken dikkat edilecek hususların ayrıntılı bir şekilde yer aldığı 1968 Sosyal Bilgiler dersi programında “*değerlendirmenin eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçası*” olduğu, sürecin değerlendirilmesi ifadesi kullanılmış, değerlendirmenin öğrencilerin gelişme ve ilerleme durumunu tanımaya yardım eden bir nitelik taşıması gerektiği vurgulanmıştır. Bu programın genel esaslar bölümünde ara değerlendirme ve genel değerlendirmeye ilişkin açıklamalar yapılmış bazı derslerin günlük plan örneklerinde değerlendirmenin nasıl yapılacağına ilişkin açıklamalara da yer verilmiştir. Ayrıca 1968 ilkököl ve ortaokul programlarında yazılı ve sözlü yoklamalar ve gözlem yoluyla değerlendirme yapılacağına yer verilmiş olup bunların yanında öz değerlendirme yapılması da önerilmiştir (Ulutaş ve Erman, 2011: 152).

Bu programda çocukların kendi kendilerine yaptıkları çalışmaların değerlendirmesinin gerekliliğinden bahsedilmiş, değerlendirilmeyen çalışmaların önemini kaybedeceği vurgulanmıştır. Bu değerlendirmeler öğretmenin katkısıyla yapılabileceği gibi öğrenci kendi kendine de değerlendirme yapabilecektir. Küme ve grup çalışmalarında grup üyelerinin birbirlerini değerlendirmesi gerektiğine vurgu yaparak akran değerlendirmesine de yer verilmiştir (MEB, 1968).

Tablo 5. 1968 İlkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	Sınıflar				
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Sosyal Bilgiler (Tabiat Bilgisi)	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim iş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Kaynak: (Gülcan ve diğ., 2003: 159).

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

1998 Sosyal Bilgiler programında, davranışların değerlendirilmesi ve gözlem tekniğinden söz edilmektedir. 1998 sosyal bilgiler programı incelendiğinde 41. maddede; “Öğrencilerin davranışlarındaki gelişmeler ve edindikleri alışkanlıklar gözlenir, kazandıkları bilgiler, çeşitli teknikler ve ölçme araçları ile ölçülüp değerlendirilir” (MEB, 1998: 536). Ölçme ve değerlendirmenin önceki programlardaki gibi üstün körü yer verilmiş olduğu görülmektedir (Çatak, 2014: 41). 1998 programında önceki programlarda olduğu gibi ölçme değerlendirme yöntemlerinde öğrenci değerlendirmesi sürecine fazla yer verilmemiştir (Kabapınar ve Ataman, 2010). Ayrıca 1998 programına göre hazırlanan ders kitaplarında da soru sayısının 2005 programına göre hazırlanan kitaplara göre daha az olduğu görülmektedir (Çalışkan ve Yıldız, 2008).

Tablo 6. 1998 İlkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	Sınıflar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	3	3	3	3	3
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi	-	-	-	-	-	-	1	1
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı Dil	-	-	-	2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Resim-İş	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	1	1	1
İş Eğitimi	-	-	-	3	3	3	3	3
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi	-	-	-	-	-	1	-	1
Bireysel ve Toplu Etkinlik	3	3	3	-	-	-	-	-
Seçmeli Dersler	-	-	-	3	3	2	2	2
Toplam	30	30	30	30	30	30	30	30

Kaynak: (MEB, 1998:1012).

2005 Sosyal Bilgiler Programı

2005 Sosyal Bilgiler programında ölçme ve değerlendirme, öğretim sürecinin bir parçası olarak ile birlikte ve destekleyici bir biçimde ele alınmıştır ve programın temel yaklaşımına uygun değerlendirme yaklaşımı önerilen araç ve yöntemlerle açıklanmıştır. 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programının uygulanması ile ilgili açıklamaların 17. maddesinde “*Öğretmen, ünitenin yapısına uygun olan değerlendirme araç ve yöntemlerini seçmelidir. Öğretmen, değerlendirmenin, öğrenmenin ayrılmaz bir parçası olduğunu bilmelidir. Sadece öğrenme ürününü değil, öğrenme sürecini de değerlendirmelidir. Değerlendirmede geleneksel yöntemlerle, alternatif değerlendirme yöntemlerini birlikte kullanmalıdır. Bu değerlendirme yöntemleri ve araçları; gözlem, performans ödevleri, görüşmeler, öz değerlendirme ölçekleri, öğrenci ürün dosyaları (portfolyo), projeler, posterler, çoktan seçmeli, eşleştirmeli, boşluk doldurmalı, açık uçlu sorulardan oluşan testlerdir. Öğretmen, geleneksel değerlendirme araç ve yöntemlerini kullandığında öğrencilerde iraksak düşünmeye yol açan özellikle iraksak sorular sormalıdır. Bazı öğrenciler grup tartışmalarında sessizdir. Fakat çok iyi kompozisyon yazar ya da resim yapar, bazıları çok iyi sunuş yapar; fakat yazıya dökemez. Görüldüğü gibi çok değişik ölçme araçlarının*

kullanılması öğrencilere öğrendiğini gösterme şansı vermektedir. Öğrenciler etkinlikler çerçevesinde fotoğraf, resim, proje, poster, şarkı sözü, powerpoint sunusu, maket gibi ürünler yapabilmeli ve bunlar aileleri ve çevreleriyle paylaşmak için sergilenmelidir” şeklinde açıklamalar yapılarak tek yönlü kağıt-kalem sınavlarının yerini alternatif ölçme-değerlendirme tekniklerinin aldığı belirtilmiştir (MEB, 2006: 18).

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında yöntem ve tekniklerin yanı sıra öz değerlendirme, gözlem, öğrenci ürün dosyası, performans değerlendirme, çok yönlü değerlendirme amacıyla farklı değerlendirme ölçekleri önerilmiştir. 2005 yılından önceki programlarda değerlendirme boyutu olarak ayrı bir bölüm olmamasına karşın 2005 programında bu boyut kapsamlı olarak yer almıştır. Programda öğretmenlerin öğrencilerdeki gelişimi izlemesi ve kazandırılan bilgilerin çeşitli teknikler ve ölçme araçlarıyla ölçülmesi önerilmiştir. Bu programa göre öğretmenler, öğrencilerin sosyal bilgiler ile ilgili kavramlar, kazanımlar ve becerilerle ilgili bireysel gelişimlerini izlerken, eksikliklerini belirlerken, karşılaştıkları zorlukları tanımlarken öğrencilerini öğrenmeye ve becerilerini geliştirmeye özendirirken değerlendirme yaparlar. Böylece değerlendirmenin öğrenci için geliştirici ve yapılandırıcı bir rol oynadığı düşünülmektedir. Değerlendirme sonucu elde edilen bilgiler öğretmen tarafından kullanılabilmesi gibi öğrencinin kendini değerlendirmesini ve kişisel hedeflerini belirlemesini de sağlayabilir nitelikte olmaktadır (MEB, 2005).

Programda ayrıca öğrencinin özellikle “Hayat Bilgisi” ve “Sosyal Bilgiler” derslerinde kazandığı olumlu davranışların ne derece gerçekleştirildiğini görmek amacıyla da bir “değerlendirme” faaliyeti yürütülmektedir. Bu davranışlar okul karnelerinin her iki döneminde de ikinci bölümde yer almaktadır. Davranışlar şunlardır:

1. Çevreyi temiz tutma ve koruma alışkanlığı
2. Beslenme alışkanlığı
3. Arkadaşları ile geçimi ve yardımseverliği
4. Büyüklerine karşı saygısı, küçüklerine karşı sevgisi
5. Okul, toplum ve trafik kurallarına uyma alışkanlığı
6. Bağımsız olarak iş yapması
7. Planlı olarak iş yapabilmesi
8. Eşya, araç ve gereçleri dikkatli olarak kullanabilmesi ve koruyabilmesi
9. Başkaları ile çalışabilmesi
10. Grup içinde çalışma ve sorumluluk alma istek ve alışkanlığı
11. Aldığı görevi yerine getirme başarısı
12. Serbest zamanlarını değerlendirme alışkanlığı (Binbaşıoğlu, 2005).

Kabapınar ve Ataman (2010) Sosyal Bilgiler öğretim programındaki ölçme-değerlendirme yöntemlerine ilişkin öğretmen görüşlerine başvuru çalışmaları bu program sayesinde öğretmenlerin öğrencileri her yönüyle değerlendirebildiğini, farklı zeka türlerindeki öğrencilere hitap edebildiğini, sadece sonuç değil sürecin de değerlendirildiğini, öğretmenlere sistemli çalışma olanağı tanıdığını, değerlendirmenin daha kolay olduğunu ve kayıt olarak saklanabilmesinin kolaylaştığını belirtmişlerdir. Öğrenciler açısından ise bu yöntemler derse olan ilgi ve başarıyı artırmakta, öğrencilere yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı tanımakta, daha fazla araştırmaya yönelmelerini sağlamakta, öğrenciler de değerlendirme sürecine katılabilmekte, sosyal yönden gelişmekte, sorumluluk bilinci artmakta ve isteksiz öğrencileri de zorlamaktadır.

Tablo 7. 2005 İlkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

		Sınıflar								
		Dersler	İlkokul				Ortaokul			
			1	2	3	4	5	6	7	8
ZORUNLU DERSLER	Türkçe		10	10	8	8	6	6	5	5
	Matematik		5	5	5	5	5	5	5	5
	Hayat Bilgisi		4	4	3					
	Fen Bilimleri				3	3	4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler					3	3	3	3	
	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük									2
	Yabancı Dil			2	2	2	3	3	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi					2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar		1	1	1	1	1	1	1	1
	Müzik		1	1	1	1	1	1	1	1
	Oyun ve Fizikî Etkinlikler		5	5	5	2				
	Beden Eğitimi ve Spor						2	2	2	2
	Teknoloji ve Tasarım								2	2
	Trafik Güvenliği					1				
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım						2	2		
	Rehberlik ve Kariyer Planlama									1
	İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi					2				
ZORUNLU DERS TOPLAMI			26	28	28	30	29	29	29	29
SEÇMELİ DERSLER	Din, Ahlak ve Değerler	Kur'an-ı Kerim (4)					2	2	2	2
		Hız. Muhammed'in Hayatı (4)					2	2	2	2
		Temel Dinî Bilgiler (2)					2	2	2	2
		Okuma Becerileri (1)					2	2		
	Dil ve Anlatım	Yazarlık ve Yazma Becerileri (4)					2	2	2	2
		Yaşayan Diller ve Lehçeler (4)					2	2	2	2
		İletişim ve Sunum Becerileri (1)							2	2
	Yabancı Dil	Yabancı Dil (Bakanlar Kurulu Kararı ile Kabul Edilen Diller) (4)					2	2	2	2
	Fen Bilimleri	Bilim Uygulamaları (4)					2	2	2	2
		Matematik Uygulamaları (4)					2	2	2	2
	ve Matematik	Çevre ve Bilim (1)							2	2
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (2)								2	2	

	Görsel Sanatlar (Resim, Geleneksel Sanatlar, Plastik Sanatlar vb.) (4)					2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
Sanat ve Spor	Müzik (4)					2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
	Spor ve Fizikî Etkinlikler (Alanlara Göre Modüller Oluşturulacaktır) (4)					2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
	Drama (2)					2	2		
	Zekâ Oyunları (4)					2	2	2	2
	Halk Kültürü (1)						2	2	
Sosyal	Medya Okuryazarlığı (1)							2	2
Bilimler	Hukuk ve Adalet (1)						2	2	
	Düşünme Eğitimi (2)							2	2
Seçilebilecek Ders Saati Sayısı						6	6	6	6
SERBEST ETKİNLİKLER		4	2	2					
TOPLAM DERS		30	30	30	30	35	35	35	35

Kaynak: www.fenokulu.net adresinden güncel hali ile 25.03.2016 tarihinde alınmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Türkiye’de uygulanmış sosyal bilgiler öğretim programlarında ölçme ve değerlendirmeye nasıl yer verildiğini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programları incelenmiş ve değerlendirme boyutu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Belirtilen programlar sırasıyla incelendiğinde 1924 İlk Mektep Müfredat Programında ders bazında değerlendirme kısımlarına yer verilmediği ancak açıklamalar kısmında öğrencilerin test ve yazılı anlatım ölçekleri kullanılarak değerlendirilmesi gerektiğinin belirtildiği görülmektedir. Aynı şekilde 1926 programında da değerlendirme kısmına açık bir şekilde yer verilmediği tespit edilmiştir. 1936 Sosyal Bilgiler programında bitirme sınavları ve sınıf geçme şartlarına yer verilmiş ancak ölçme değerlendirmenin nasıl yapılacağı ve değerlendirmede dikkat edilecek hususlar konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir. 1948 Sosyal Bilgiler programında eğitim öğretim ilkeleri bölümde “Değerlendirmede Gözetilecek Hususlar” maddesine yer verilerek ölçme değerlendirme teknikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Değerlendirmenin amacının açıklandığı ve sınıf içi değerlendirmelerinin nasıl yapılacağı konusunda bilgi verildiği bu kısımda öğrencilerin değerlendirilmesinde bireysel farklılıkların, sosyo ekonomik düzeylerin ve öğrenme eksikliklerinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca öğretim sürecinin, öğretmen ve öğrenci başarısının ortaya konmasında değerlendirmenin yeri hakkında bilgi verilerek değerlendirmelerin sadece sonuç değil süreç odaklı olması ve yalnızca not verme işi olarak değil farklı yöntemlerin kullanıldığı bir ölçme sistemi olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır. 1948 Sosyal Bilgiler öğretim programında ilk kez bütün derslerde ölçme ve değerlendirmenin amacından, sınıf içi değerlendirmelerin nasıl yapılacağından söz edilmekte olup değerlendirmede günümüz yaklaşımlarıyla benzer özelliklere yer verilmiştir. 1968 Sosyal Bilgiler programlarında değerlendirmenin nasıl yapılacağı, hangi amaçlarla yapılacağı ve nelere dikkat edileceği ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Süreç değerlendirme, ara değerlendirme ve genel değerlendirmelere

ilişkin bilgilerin verildiği programda yazılı, sözlü değerlendirmeler ve gözlem yoluyla değerlendirmelerin yanında öz değerlendirmeye de yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca küme ve grup çalışmalarında grup üyelerinin birbirlerini değerlendirmesi gerektiğine vurgu yaparak akran değerlendirmesine de yer verilmiştir. 1998 Programında diğer programlarda olduğu gibi değerlendirme kısmının derinlemesine işlenmediğini görmek mümkündür. Ancak 2005 yılına gelindiğinde programın değerlendirme kısmına büyük yer ayırdığı, farklı ölçme değerlendirme teknikleriyle öğrencilerin değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapıldığı ve değerlendirmenin programın en önemli öğelerinden biri sayıldığı görülmektedir. 2005 Sosyal Bilgiler programında ise, hem süreç hem de sonuç temelli değerlendirme tekniklerine yer verilmesi öğrencilerinde değerlendirme sürecine katılması anlamında oldukça önemlidir.

Kaynakça

- Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk eğitim düşüncesi tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başol, G. (2016). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem A yayıncılık.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye cumhuriyetinde ilk ve ortaöğretim* (4. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, No. 140.
- Çalışkan, H., & Yıldız, M. (2008). 1998 ve 2004 programlarına göre hazırlanan ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki ünite değerlendirme sorularının analizi. *TSA*, 12(1), 75-88.
- Çatak, M. (2014). *Ortaokullarda sosyal bilgiler öğretiminin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Afyon, Türkiye.
- Çatak, M. (2015). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi Yıl: 19 Sayı: 62 (Bahar 2015)*.
- Demirel, Ö. (2009). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme* (12. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dündar, Ş. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğrenme ortamlarının yapılandırmacı özellikler açısından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Fer, S. (2005). *1923 yılından günümüze cumhuriyet dönemi ilköğretim programları üzerine bir inceleme*. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi. İstanbul, Türkiye, 97-136.
- Gelen, İ. ve Beyazıt, N. (2007). Eski ve yeni ilköğretim programları ile ilgili çeşitli görüşlerin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 13(3), 457-476.
- Girgin, Y. (2011). Cumhuriyet dönemi (1929-1930, 1949,1981) ortaokul Türkçe öğretimi programlarının içerik, genel ve özel amaçlarıyla karşılaştırmalı gelişim düzeyi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Haziran 2011, 2 (1), 11-26.
- Gül, E. (2011). *İlköğretim öğretmen adaylarının ölçme-değerlendirme okuryazarlığı ve ölçme-değerlendirmeye ilişkin tutumlarının belirlenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Bölümü, Elazığ, Türkiye.
- Gülcan, M., Türkel, M., Parabakan, Y., Şölen, F. & Albayrak, A (2003). *Türkiye’de ilköğretim (dünü, bugünü, yarını)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gözütok, F. D. (2003). Türkiye’de program geliştirme çalışmaları. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı. 160, 44- 64.
- Harlen, W. (1998). *The teaching of science in primary schools. (Second Edition)*. Great Bratin: The Cromwell Press, Trowbridge.
- Kabapınar, Y. ve Ataman, M. (2010). İlköğretim sosyal bilgiler (4-5. sınıf) programları’ndaki ölçme ve değerlendirme yöntemlerine ilişkin öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 9(2), 776-791.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koçer, H. A. (1992). *Türkiye’de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2168. Ankara.
- MEB (1998). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınevi.

- MEB (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1926). *İlk mektepler müfredat programı*. İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1936). *İlk Mektepler Müfredat Programı*. İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *İlkokul programı*. İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1968). *İlkokul programı*. İstanbul.
- Sapsağlam, Ö. (2013). Değerlendirme boyutuyla okul öncesi eğitim programları (1952-2013). *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Yıl:1, Sayı:1, Ekim 2013, 63-73.
- Sezgin Memnun, D. (2013). Türkiye'deki cumhuriyet dönemi ilköğretim matematik programlarına genel bir bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 13, Sayı 25, Mart 2013, 71 – 9.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Turgut, F. (1997). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları*. Ankara: Nüve Matbaası.
- Ulutaş, S. & Erman, M. (2011). *Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye'de uygulanmış olan ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme. Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, Yaz 2011, 2(1), 148-154.
- Yılmaz, H, ve Sümbül, A. M. (2003). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- www.fenokulu.net adresinden güncel hali ile 25.03.2016 tarihinde alınmıştır.